



Centraal Planbureau

Moeders gevoelig | *Uren per week ongevoelig*



CPB Policy Brief | 2011/14

Hoe prikkelbaar zijn Nederlanders?

Egbert Jongen
Mauro Mastrogiacomo
Bas ter Weel

Samenvatting

Vooraf jonge moeders en laagopgeleide alleenstaanden gaan door financiële prikkels meer werken. Verder beïnvloeden financiële prikkels vooral de keuze om wel of niet te werken en veel minder de keuze voor het aantal uren werk per week. Alleenstaande mannen en vrouwen zijn vrijwel net zo gevoelig voor financiële prikkels, terwijl mannen met een partner veel minder gevoelig zijn voor financiële prikkels dan vrouwen met een partner. Een hoger loon voor vrouwen heeft vrijwel geen effect op de arbeidsparticipatie van mannelijke partners, maar een hoger loon voor mannen leidt wel tot een daling van de arbeidsparticipatie van vrouwelijke partners.

Dit betekent enerzijds dat vooral fiscale kortingen voor werkende jonge moeders en laagopgeleide alleenstaanden leiden tot een hogere deelname aan het arbeidsproces. Anderzijds zijn uitkeringen voor deze groepen een belangrijke rem op de arbeidsparticipatie. Verder is de werkloosheidsval, uitkeringen en belastingen verkleinen de opbrengst van werken, belangrijker dan de deeltijdval, marginale belastingen verkleinen de opbrengst van een dag meer werken. Financiële prikkels hebben vooral invloed op het aantal werkenden en veel minder op het aantal uren per werkende. Dit zijn belangrijke inzichten voor het beleid. Fiscale kortingen voor werkenden, zoals de arbeidskorting en de inkomensafhankelijke combinatiekorting, moeten vanuit participatieoogpunt vooral worden gericht op de lagere inkomens en in mindere mate op de hogere inkomens. Dit stimuleert namelijk de groep die relatief gevoelig is voor financiële prikkels en de keuze om te werken.

1 Inleiding¹

Het kabinet wil vrouwen stimuleren meer uren te werken, ouderen stimuleren langer door te werken en laagopgeleiden stimuleren meer te gaan werken. Daartoe voert zij specifiek fiscaal beleid voor verschillende groepen op de arbeidsmarkt, zie de Box ‘De ‘fiscale kerstboom’ voor werknemers in 2011’. De effectiviteit van dit beleid hangt af van de mate waarin deze groepen reageren op financiële prikkels. Deze Policy Brief biedt voor het eerst gedetailleerde informatie over de mate waarin verschillende groepen reageren op financiële prikkels om (meer) te werken. Daarmee krijgen we beter zicht op de doelmatigheid van het huidige stelsel. Richt het gevoerde beleid zich op de groepen die daar gevoelig voor zijn en zijn de fiscale prikkels doelmatig vormgegeven?

De doelmatigheid van het belastingstelsel staat hoog op de politieke agenda, de overheidsfinanciën staan immers onder druk. Het kabinet houdt daarom het belastingstelsel kritisch tegen het licht.² Daarbij staan twee vragen centraal: i) leidt het huidige stelsel tot de gewenste mate van herverdeling, en ii) is het huidige stelsel doelmatig? De eerste vraag is het domein van de politiek. Zij bepaalt in hoeverre het wenselijk is inkomen te herverdelen, bijvoorbeeld van rijk naar arm of van huishoudens zonder kinderen naar huishoudens met kinderen. De tweede vraag is het domein van de economische wetenschap. Economen laten zien in welke mate personen reageren op financiële prikkels en brengen de uitruil tussen herverdeling en doelmatigheid in kaart.

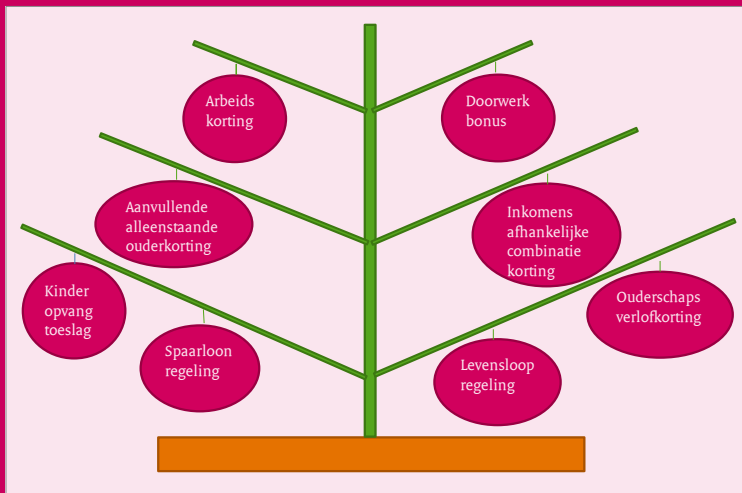
Recent CPB onderzoek geeft zicht op de mate waarin de arbeidsparticipatie van verschillende groepen reageert op financiële prikkels (zie [Mastrogiacomo e.a., 2011](#), [Bettendorf e.a., 2011](#), en [Bosch en Van der Klaauw, 2010](#). Deze studies zijn te downloaden als achtergronddocumenten bij deze Policy Brief). Daarbij is gebruik gemaakt van een unieke dataset waarin meer dan een miljoen personen in huishoudens worden gevolgd over een langere periode (1999-2005). Door de grootte van de dataset is het voor het eerst voor de Nederlandse arbeidsmarkt mogelijk de effecten van financiële prikkels op een groot aantal deelgroepen nauwkeurig te bepalen. Zo blijken binnen de groep laagopgeleiden vooral alleenstaanden en alleenstaande ouders sterk te reageren op financiële prikkels. Verder beïnvloeden financiële prikkels vooral de keuze om wel of niet te werken en veel minder de keuze voor het aantal uren per week. Dit zijn belangrijke inzichten voor het beleid. Fiscale kortingen voor werkenden, zoals de arbeidskorting en de inkomensafhankelijke combinatiekorting, moeten dan vanuit participatieoogpunt vooral worden gericht op de lagere inkomens en in mindere mate op de hogere inkomens. Dit stimuleert namelijk de groep die relatief gevoelig is voor financiële prikkels en de keuze om te werken.

¹ Het onderzoek dat ten grondslag ligt aan deze Policy Brief is mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Bij deze Policy Brief en de achtergronddocumenten hebben wij dankbaar gebruik gemaakt van opmerkingen en suggesties van Rob Alessie, Joshua Angrist, Richard Blundell, Bas Jacobs, Floris Zoutman, de leden van de wetenschappelijke klankbordgroep, Hans Bloemen, Chris van Klaveren, Arthur van Soest en Isolde Woittiez, de leden van de beleidsmatige klankbordgroep, Henk-Wim de Boer, Kees den Boogert, Sef Ederveen, Arjen Gielen, Jacco van Maldegem, Mathilde Streefkerk en Pieter van Winden, deelnemers aan de IZA Labour supply workshop 27 en 28 oktober 2011, en collega's van het CPB.

² Zie bijvoorbeeld de “[Fiscale agenda](#)” van het ministerie van Financiën d.d. 14 april 2011 en de “[Beleidsdoorlichting artikel 41: Inkomensbeleid](#)” van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 27 oktober 2011.

De 'fiscale kerstboom' voor werknemers in 2011

Onderstaande figuur geeft een overzicht van fiscale voordelen voor werknemers. Alle werknemers komen in aanmerking voor de arbeidskorting en kunnen kiezen voor de spaarloonregeling of de levensloopregeling. Werknemers met jonge kinderen kunnen daarnaast gebruik maken van de kinderopvangtoeslag en de ouderschapsverlofkorting. Minstverdienende partners en werkende alleenstaande ouders met jonge kinderen komen daarnaast nog in aanmerking voor de inkomensafhankelijke combinatiekorting. Werkende alleenstaande ouders met jonge kinderen hebben daarbovenop nog recht op de aanvullende alleenstaande ouderkorting. Ook oudere werknemers hebben hun eigen korting, de doorwerkbonus.



2 Man en vrouw met partner anders

Figuur 1 laat voor vier belangrijke deelgroepen op de arbeidsmarkt zien hoe zij reageren op financiële prikkels: alleenstaanden, alleenstaande ouders, stellen zonder kinderen en stellen met kinderen.³ Hoe hoger de balk, hoe sterker de reactie op financiële prikkels. Figuur 1 geeft de zogenaamde arbeidsaanbodelasticiteit weer. Deze geeft aan met hoeveel procent het aantal gewerkte uren stijgt als het loon met 1 procent toeneemt. Stel dat het loon stijgt met 1% en dit leidt tot een toename van het arbeidsaanbod met 0,5% dan is de arbeidsaanbodelasticiteit dus $0,5\% / 1\% = 0,5$.

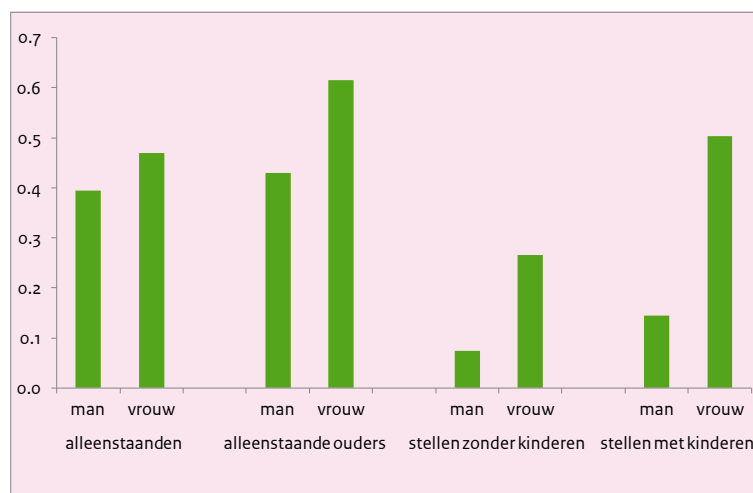
Mannen en vrouwen lijken sterk op elkaar als ze alleen zijn. Vormen zij echter een stel dan ontstaan er aanzienlijke verschillen. Mannen met een partner zijn veel minder gevoelig voor financiële prikkels dan vrouwen met een partner. Mannen met een partner werken meestal hoe dan ook fulltime. Heeft een stel kinderen, dan lopen de verschillen tussen mannen en vrouwen verder op. Over het algemeen zijn mannen minder gevoelig voor financiële prikkels dan vrouwen. Voor een deel is dit te verklaren doordat mannen al meer uren werken en dus minder mogelijkheden hebben om hun arbeidsparticipatie te vergroten.

Bij stellen is ook het effect van een verhoging van het loon van de ene partner op de arbeidsparticipatie van de andere partner relevant. Figuur 2 geeft naast de eigen arbeidsaanbodelasticiteit ook de zogenaamde kruiselingse arbeidsaanbodelasticiteit. De kruiselingse arbeidsaanbodelasticiteit geeft de verandering weer in het arbeidsaanbod van de ene partner als het loon van de andere partner met 1 procent toeneemt. Gaat het loon van de man omhoog dan gaat hij meer werken maar zij gaat dan juist minder werken. Vooral bij stellen met kinderen is dit relevant. De toename in de arbeidsparticipatie van de man wordt daar vrijwel tenietgedaan door de afname in de arbeidsparticipatie van de vrouw.⁴ Omgekeerd geldt dit niet, als het loon van de vrouw omhoog gaat en ze daardoor meer gaat werken, dan heeft dit vrijwel geen effect op de arbeidsparticipatie van hem. Dit suggereert dat het traditionele kostwinnersmodel, waarbij de man voor het inkomen zorgt en het inkomen van de vrouw van secundair belang is, in Nederland nog steeds opgeld doet.

³ Voor een uitgebreide beschrijving van de gehanteerde methoden en de uitkomsten zie Mastrogiacomo e.a. (2011). De omvang van de verschillende groepen in de bevolking van 15 tot 65 jaar was in 2010 als volgt: alleenstaande mannen 916 duizend, alleenstaande vrouwen 713 duizend, alleenstaande vaders 73 duizend, alleenstaande moeders 321 duizend, mannen in stellen zonder kinderen 1442 duizend, vrouwen in stellen zonder kinderen 1570 duizend, mannen in stellen met kinderen 2027 duizend, vrouwen in stellen met kinderen 2055 duizend (zie CBS Statline).

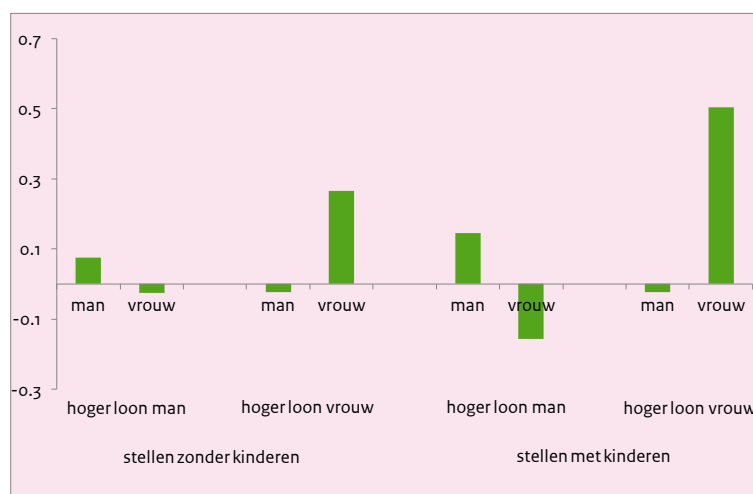
⁴ De kruislingse arbeidsaanbodelasticiteit van vrouwen in stellen met kinderen is in absolute termen zelfs groter dan de eigen arbeidsaanbodelasticiteit van mannen. Maar omdat mannen in stellen met kinderen in de beginsituatie meer uren werken dan vrouwen in stellen met kinderen, is het effect van een hoger loon van de man op het totale aantal gewerkte uren van het gezin nog steeds licht positief.

Figuur 1 Arbeidsaanbodelasticiteiten naar huishoudtypen



Bron: Mastrogiacomo e.a. (2011).

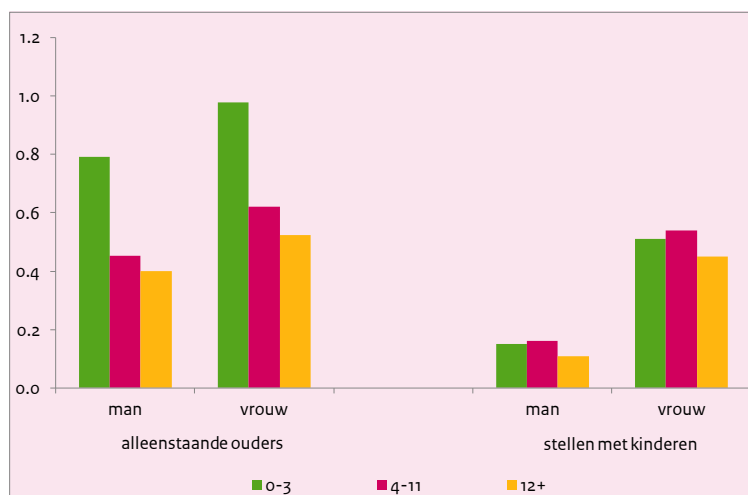
Figuur 2 Eigen en kruiselingse arbeidsaanbodelasticiteiten stellen



Bron: Mastrogiacomo e.a. (2011).

Alleenstaande moeders reageren sterker op financiële prikkels dan alleenstaande vrouwen zonder kinderen, maar er is bijna geen verschil tussen alleenstaande vaders en alleenstaande mannen zonder kinderen (zie Figuur 1). Voor de fiscus zijn vooral de alleenstaande moeders belangrijk, want in 2010 was 81% van de alleenstaande ouders een vrouw. De kinderen van gescheiden ouders wonen meestal bij de moeder.

Figuur 3 Arbeidsaanbodelasticiteiten naar leeftijd jongste kind



Bron: Mastrogiacomo e.a. (2011).

Bij de groep alleenstaande moeders reageren vooral moeders met een kind jonger dan 4 jaar, zie Figuur 3. Voor moeders in stellen is er geen sterk verband met de leeftijd van het jongste kind.

Wat betekenen deze uitkomsten voor het beleid? Mannen in stellen, meestal kostwinners, zijn relatief ongevoelig voor financiële prikkels. En voor zover zij reageren wordt dit grotendeels teniet gedaan door het kruisefect op de participatie van de vrouw. Dit suggereert dat fiscale kortingen voor kostwinners weinig doelmatig zijn vanuit participatieoogpunt. Moeders zijn juist relatief gevoelig voor financiële prikkels. Dit geldt zowel voor moeders in stellen als alleenstaande moeders. Vanuit het oogpunt van doelmatigheid is een fiscale korting gericht op werkende moeders dan effectief.⁵

Het huidige belastingstelsel sluit grotendeels aan bij deze elasticiteiten. Er bestaan geen specifieke arbeidsgelateerde kortingen voor kostwinners (meestal een man), maar wel voor minstverdieners met een kind en alleenstaande ouders (meestal een vrouw): de inkomensafhankelijke combinatiekorting en de aanvullende alleenstaande ouderkorting.⁶ De participatie van jonge ouders wordt nog verder ondersteund door de kinderopvangtoeslag. De maatvoering is daarbij wel een punt van aandacht. [Borghans \(2009\)](#) laat zien dat de cumulatie van subsidies voor jonge ouders er bij sommige groepen voor zorgt dat de fiscus er zelfs op achteruit gaat als een minstverdiener met kinderen meer gaat werken. De analyse van [Jongen \(2010\)](#) laat zien dat de effectiviteit van de kinderopvangtoeslag aanzienlijk afneemt wanneer de toeslag erg hoog wordt. Een steeds groter deel van de toeslag 'lekt weg' naar het vervangen van informele door formele opvang.

⁵ Mirrlees e.a. (2011) komen tot dezelfde conclusie. Mirrlees e.a. (2011) geven een aantal voorwaarden waaraan een goed belastingstelsel moet voldoen. Eén daarvan is dat zo min mogelijk onderscheid moet worden gemaakt tussen groepen personen om discriminatie en verstoringen te minimaliseren. Daarbij maken zij echter wel een paar belangrijke uitzonderingen, zoals moeders en werknemers rond de pensioengerechtigde leeftijd.

⁶ Ook het overhevelen van de combinatiekorting in 2009, die voor een groot deel terecht kwam bij kostwinners, naar deze inkomensafhankelijke combinatiekorting lijkt doelmatig.

3 Laagopgeleiden prikkelbaar

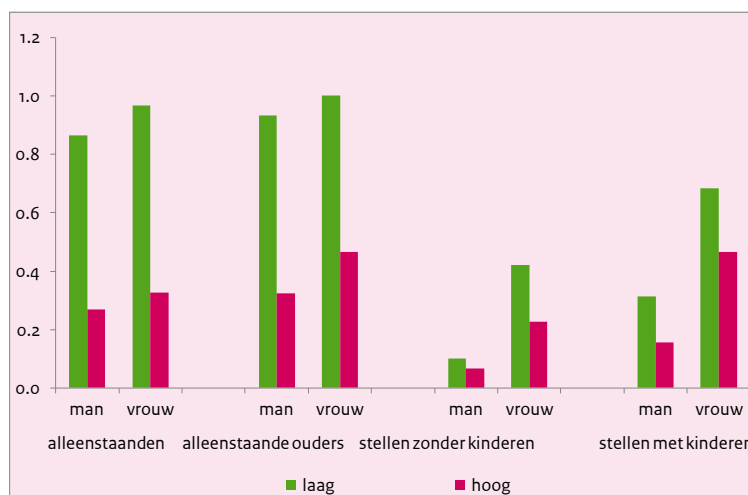
De arbeidsaanbodelasticiteiten voor laagopgeleiden zijn groter dan voor hoogopgeleiden. Vooral laagopgeleide alleenstaanden en alleenstaande ouders reageren sterk op hun (potentiële) loon (zie Figuur 4). Dit laat zien dat financiële prikkels voor arbeidsparticipatie aan de onderkant belangrijk zijn en dan vooral voor alleenstaanden en alleenstaande ouders. Werken aan de onderkant moet lonen. Dit betekent enerzijds dat een arbeidskorting gericht op de onderkant effectief is. Anderzijds betekent dit ook dat uitkeringen zoals de bijstand aanzienlijke kosten met zich meebrengen in termen van verminderde arbeidsparticipatie. Hier bijten herverdeling en doelmatigheid elkaar.

In de recente beleidsdoorlichting van het inkomensbeleid⁷ laat het kabinet zien dat de prikkels nog niet altijd de goede kant op werken. Zo gaan bijvoorbeeld alleenstaande ouders die vanuit werkloosheid vier dagen per week gaan werken tegen het minimumloon er zelfs in inkomen op achteruit. Verder is de arbeidskorting niet specifiek gericht op de onderkant. De arbeidskorting wordt opgebouwd tot rond het minimumloon en is daarna vrijwel constant. De uitkomsten van de empirische analyse suggereren echter dat fiscale kortingen voor werkenden vanuit participatieoogpunt vooral moeten worden gericht op de lagere inkomens en in mindere mate op de hogere inkomens, laagopgeleiden hebben immers vaker een lager inkomen dan hoogopgeleiden.

Bij de effecten van financiële prikkels (en dan vooral fiscale prikkels) op het arbeidsaanbod van laag- en hoogopgeleiden past wel een belangrijke kanttekening. Wij hebben slechts gekeken naar de effecten op het arbeidsaanbod. Mensen kunnen ook nog via andere kanalen reageren op fiscale prikkels, bijvoorbeeld via belastingontwijking of -ontduiking. Uit buitenlands onderzoek blijkt dat dit vooral relevant is voor de hogere inkomens (Gruber en Saez, 2002). De verschillen in de totale reactie op fiscale prikkels tussen laag- en hoogopgeleiden zijn dan kleiner dan de verschillen in alleen de arbeidsaanbodreactie.

⁷ Zie de “Beleidsdoorlichting artikel 41: Inkomensbeleid” van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid d.d. 27 oktober 2011.

Figuur 4 Arbeidsaanbodelasticiteit naar opleidingsniveau



Bron: Mastrogiacomio e.a. (2011). Hoogopgeleid is gedefinieerd als MBO, HAVO of VWO en hoger.

4 Werkloosheidsval belangrijker dan deeltijdval

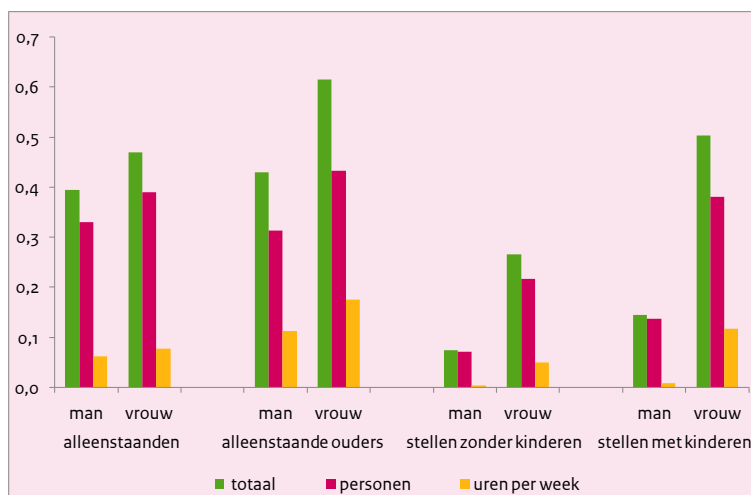
Vooral de keuze om te werken hangt af van financiële prikkels. Het effect van financiële prikkels op het aantal uren per week per werkende is maar klein (zie Figuur 5). Deze uitkomst is in lijn met internationale studies (Heckman, 1993, Blundell en MaCurdy, 1999, [Bargain e.a., 2011](#)). De werkloosheidsval, uitkeringen en belastingen verkleinen de opbrengst van werken, is dan belangrijker dan de deeltijdval, marginale belastingen verkleinen de opbrengst van een dag meer werken. Fiscale maatregelen die mensen stimuleren te gaan werken zijn dan effectiever dan fiscale maatregelen die mensen stimuleren meer uren per week te gaan werken.

In de afgelopen jaren is er veel discussie geweest over het grote aandeel vrouwen dat in deeltijd werkt in Nederland, zie bijvoorbeeld het eindrapport van de [Taskforce DeeltijdPlus \(2010\)](#). De empirische analyse leert ons dat fiscale prikkels maar een beperkte bijdrage kunnen leveren aan het stimuleren van vrouwen om meer uren per week ('deeltijdplus') te gaan werken.

De werkloosheidsval is belangrijker dan de deeltijdval. Dit heeft belangrijke implicaties voor een doelmatige vormgeving van arbeidsgerelateerde kortingen, zie de Box 'Reactie personen en uren per week van cruciaal belang voor vormgeving arbeidskorting'. Want in dat geval is het doelmatig om een aanzienlijke subsidie te geven bij de overgang van werkloosheid naar werk en deze subsidie vervolgens weer snel 'af te bouwen' om te voorkomen dat midden- en hogere inkomens haar ook ontvangen (zie Saez, 2002).⁸ Dit is een belangrijk

⁸ Dit geldt vooral voor de arbeidskorting en in mindere mate voor de inkomensafhankelijke combinatiekorting. Om twee redenen geldt dit minder voor de inkomensafhankelijke combinatiekorting. Ten eerste, de inkomensafhankelijke combinatiekorting richt zich grotendeels op (potentiële) minstverdieners met jonge kinderen; zij hebben vaak geen uitkering als zij niet werken. Als ze door een fiscale prikkel gaan werken, levert dat voor de overheid dus minder op dan wanneer een alleenstaande gaat werken. Ten tweede, het aantal gewerkte uren per week van moeders is wat gevoeliger voor financiële prikkels dan de rest (zij het nog steeds minder gevoelig dan de keuze om al dan niet te werken, zie Figuur 5). Door de inkomensafhankelijke combinatiekorting meer te richten op lagere inkomens, gaan werkende moeders dan wat minder uren werken. Dit leidt tot minder belastingopbrengsten.

Figuur 5 Arbeidsaanbodelasticiteiten, effect in personen en uren per week per werkende



Bron: Mastrogiacono e.a. (2011).

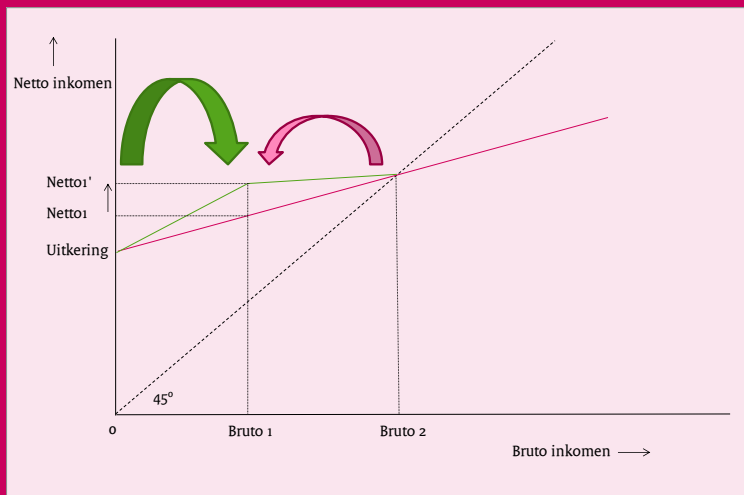
nieuw inzicht, dat ook afwijkt van eerdere inzichten van het CPB. In voorgaande CPB-analyses werd aangenomen dat ook het aantal uren dat mensen per week werken sterk reageert op financiële prikkels.⁹ Daarom leek het slecht voor de arbeidsparticipatie om de arbeidsgelateerde kortingen te verhogen voor de lagere inkomens en te verlagen voor de hogere inkomens. De recente empirische analyses leren ons echter dat vooral de keuze om te werken reageert op financiële prikkels, en niet het aantal gewerkte uren per week. De nieuwe inzichten hebben belangrijke implicaties voor de vormgeving van arbeidsgelateerde fiscale kortingen. Op dit moment nemen deze kortingen toe met inkomen, tot een bepaald maximum vanaf waar zij constant zijn.¹⁰ De bovenstaande analyse laat zien dat deze kortingen vanuit participatieoogpunt vooral moeten worden gericht op de participatiekeuze en minder op de keuze voor het aantal uren per week. In plaats van de korting op te bouwen en vervolgens constant te laten zijn, lijkt het doelmatig om deze niet op te bouwen en juist snel af te bouwen voordat de midden- en hogere inkomens worden bereikt. De precieze vormgeving van de meest doelmatige arbeidskorting hangt natuurlijk wel af van de rest van het belastingstelsel. Zo is er voor werkenden bijvoorbeeld weinig verschil tussen het afbouwen van de arbeidskorting en een hoger tarief van de derde belastingschijf.

⁹ Zie De Mooij (2008) en [Jongen en Folmer \(2010\)](#).

¹⁰ In 2010 liep de arbeidskorting tussen 0 en 9041 euro op met bijna 1,7 eurocent per verdiende euro, en tussen 9041 euro en 20238 euro met bijna 11,9 eurocent per additioneel verdiende euro tot een maximum van 1489 euro. Tussen 43385 en 47865 neemt de arbeidskorting enigszins af, met 1,3 eurocent per additioneel verdiende euro tot 1433 euro (56 euro minder dan met maximum van 1489 euro). In 2010 liep de inkomensafhankelijke combinatiekorting tussen 4706 en 33233 euro op met 3,8 eurocent per verdiende euro, tot een maximum van 1859 euro.

Reactie personen en uren per week cruciaal voor vormgeving arbeidskorting

Wanneer financiële prikkels vooral effect hebben op de keuze om al dan niet te werken en vrijwel geen effect op de keuze voor het aantal uren per week, dan is het doelmatig om een arbeidskorting te richten op de lagere inkomens. Dit wordt geïllustreerd in onderstaande figuur (ontleend aan Diamond en Saez, 2011).



Op de horizontale as staat het bruto inkomen van een individu, op de verticale as staat het netto inkomen. Stel dat de paarse lijn het initiële stelsel van belastingen en uitkeringen weergeeft. Als iemand niet werkt dan krijgt hij of zij een uitkering, bijvoorbeeld de bijstand. Gaat iemand vervolgens werken dan neemt de uitkering af en gaat de persoon belasting betalen. De paarse lijn loopt daarom vlakker dan de 45° lijn. Vanaf het inkomen *Bruto2* wordt de persoon netto betaler aan de overheid.

Stel nu dat we een arbeidskorting introduceren van 100 euro voor werkenden met een laag inkomen *Bruto1*, en deze weer snel afbouwen tot inkomen *Bruto2*. Dit is de groene lijn. Hierdoor gaat het netto inkomen voor de personen met bruto inkomen *Bruto1* omhoog van *Netto1* naar *Netto1'*. Dit heeft vier effecten:

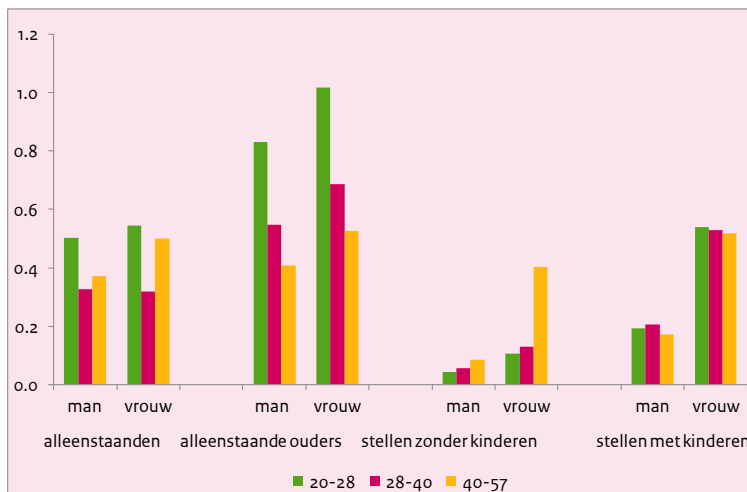
- 1) De overheid verliest 100 euro per persoon met inkomen *Bruto1*.
- 2) De personen met inkomen *Bruto1* winnen 100 euro.
- 3) Personen laten een uitkering achter en gaan werken, op inkomen *Bruto1* (de groene pijl).
- 4) Personen met inkomen *Bruto2* gaan minder werken, tot inkomen *Bruto1* (de rode pijl).

Als de overheid wil herverdelen van personen met een gemiddeld inkomen naar personen met een laag inkomen *Bruto1* dan is de welvaartswinst van 2) groter dan het verlies van 1). Wanneer door de hervorming vooral meer personen gaan werken, en maar weinig personen minder gaan werken, dan is de opbrengst van 3) voor de overheid groter dan het verlies van 4). In dat geval is de groene lijn zowel vanuit het oogpunt van herverdeling als vanuit het oogpunt van overheidsfinanciën beter dan de paarse lijn. Het is dan een win-win situatie voor de overheid.

5 Geen eenduidig leeftijds patroon

Tot slot, de arbeidsaanbodelasticiteit varieert slechts beperkt met leeftijd, in ieder geval voor personen tot 58 jaar (zie Figuur 6).¹¹ Voor alleenstaanden vinden we dat jongeren (20-28) en ouderen (40-57) wat gevoeliger zijn voor financiële prikkels dan personen van middelbare leeftijd (28-40). Voor alleenstaande ouders vinden we echter een dalend patroon. Binnen stellen zien we alleen een verband met leeftijd voor vrouwen zonder kinderen. Verschillende economen hebben voorgesteld een belastingstelsel te ontwerpen dat onderscheid maakt naar leeftijd. Eén reden hiervoor kan zijn dat arbeidsaanbodelasticiteiten verschillen per leeftijd. We vinden echter geen consistent patroon binnen de verschillende huishoudtypen. Daarmee zijn leeftijds specifieke belastingen echter nog niet van tafel, er zijn andere redenen waarom leeftijdsspecifieke belastingen meer doelmatig zijn (zie Weinzierl, 2011).

Figuur 6 Arbeidsaanbodelasticiteit naar leeftijd



Bron: Mastrogiacomio e.a. (2011).

6 Conclusie

Deze Policy Brief geeft zicht op het effect van financiële prikkels op de arbeidsparticipatie van verschillende deelgroepen waar specifiek fiscaal beleid op wordt gevoerd. Voor een deel zijn de uitkomsten niet nieuw. Zo reageren jonge moeders bijvoorbeeld sterk op financiële prikkels om (meer) te werken, en reageren jonge vaders (met een partner) vrijwel niet op financiële prikkels. Maar voor een deel levert de analyse belangrijke nieuwe inzichten op. Bij de laagopgeleiden zijn het vooral de alleenstaanden en alleenstaande ouders die relatief sterk reageren. Verder is vooral de keuze om al dan niet te werken gevoelig voor financiële prikkels, de keuze voor het aantal uren per week is dat veel minder. De werkloosheidsval is dus belangrijker dan de deeltijdval.

¹¹ Helaas was het niet mogelijk om mensen rond de pensioengerechtigde leeftijd mee te nemen in de analyse. Internationaal onderzoek suggereert dat juist personen rond de pensioengerechtigde leeftijd relatief sterk reageren op financiële prikkels, zie Blundell e.a. (2011). Voor een analyse voor Nederland met andere data zie Euwals e.a. (2010).

Deze inzichten hebben belangrijke implicaties voor de vormgeving van de arbeidsgerelateerde fiscale kortingen. Vanuit participatieoogpunt moeten arbeidsgerelateerde kortingen, zoals de arbeidskorting en de inkomensafhankelijke combinatiekorting, dan vooral worden gericht op de lagere inkomens en in minder mate op de hogere inkomens. Zij zijn dan gericht op de groep die relatief gevoelig is voor financiële prikkels en op de keuze om al dan niet te werken.

Literatuur

Bargain, O., Caliendo, M., Haan, P. en K. Orsini, 2010, "Making work pay" in a rationed labor market, *Journal of Population Economics*, 23(1), pp. 323-351.

Bargain, O., Orsini, K. en A. Peichl, 2011, Labor supply elasticities in Europe and the US, IZA Discussion Paper 5802, Bonn.

Bettendorf, L., Folmer, K. en E. Jongen, 2011, Estimating the labour supply response to the earned income tax credit for single parents in the Netherlands, CPB Achtergrond Document, Den Haag.

Blundell, R. en T. MaCurdy, 1999, Labour supply: a review of alternative approaches, in: O. Ashenfelter en D. Card, eds., *Handbook of Labor Economics*, 3, pp. 1559-1695.

Borghans, L., 2009, Grenzen aan het fiscaal stimuleren van arbeidsparticipatie, *TPEdigitaal*, 3(2), pp. 34-52.

Bosch, N. en B. van der Klaauw, 2010, Analyzing female labor supply: evidence from a Dutch tax reform, CPB Discussion Paper 155, Den Haag.

Diamond, P. en E. Saez, 2011, The case for a progressive tax: from basic research to policy recommendations, *Journal of Economic Perspectives*, 25(4), pp. 165-190.

Euwals, R., Vuuren, D. van en R. Wolthoff, 2010, Early retirement behaviour in the Netherlands: evidence from a policy reform, *De Economist*, 158(3), pp. 209-236.

Gruber, J. en E. Saez, 2002, The elasticity of taxable income: evidence and implications, *Journal of Public Economics*, 84, pp. 1-32.

Heckman, J., 1993, What has been learnt about labor supply in the past twenty years, *American Economic Review*, 83(2), pp. 116-121.

Jongen, E., 2010, Childcare subsidies revisited, CPB Document 200, Den Haag.

Jongen, E. en K. Folmer, 2010, Werkgelegenheidseffecten van lastenverzwaringen en bezuinigingen, *TPEdigitaal*, 4(1), pp. 50-63.

Mastrogiacomio, M., Gielen, M., Bosch, N. en E. Jongen, 2011, Estimating labour supply responses in the Netherlands using structural models, CPB Achtergrond Document, Den Haag.

Mirrlees, J., Adam, S., Besley, T., Blundell, R., Bond, S., Chote, R., Gammie, M., Johnson, P., Myles, G. en J. Poterba, 2011, The Mirrlees Review: Conclusions and Recommendations for Reform, *Fiscal Studies*, 32(3), pp. 331-359.

Mooij, R. de, 2008, Reinventing the Dutch tax-benefit system: exploring the frontier of the equity-efficiency trade-off, *International Tax and Public Finance*, 15, pp. 87-103.

Saez, E., 2002, Optimal income transfer programs: intensive versus extensive labor supply responses, *Quarterly Journal of Economics*, 117(3), pp. 1039-1073.

Taskforce DeeltijdPlus, 2010, De discussie voorbij. Eindrapport van de Taskforce DeeltijdPlus, Den Haag.

Weinzierl, M., 2011, The surprising power of age-dependent taxation, *Review of Economic Studies*, 78, pp. 1490-1518.



Dit is een uitgave van:

Centraal Planbureau
Postbus 80510 | 2508 GM Den Haag
T (070) 3383 380

December 2011 | ISBN 978-90-5833-541-8

